

UCHWAŁA NR III/9/10
RADY MIEJSKIEJ W SZEPIETOWIE

z dnia 29 grudnia 2010 r.

w sprawie zatwierdzenia Planu Odnowy Miejscowości

Wyliny - Ruś.

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, 2002 r. Nr 23, poz. 220, Nr 62, poz. 558, Nr 113, poz. 984, Nr 214, poz. 1806; 2003 r. Nr 80, poz. 717, Nr 162, poz. 1568, 2004 r. Nr 153, poz. 1271, Nr 102, poz. 1055, Nr 116, poz. 1203; 2005 r. Nr 172, poz. 1441, z 2006 r. Nr 17, poz. 128, Nr 181, poz. 1337, z 2007 r. Nr 48, poz. 327, Nr 138, poz. 974, Nr 173, poz. 1218, z 2008 r. Nr 180, poz. 1111, Nr 223, poz.1458, z 2009 r. Nr 52, poz.420, Nr 157, poz. 1241, z 2010 r. Nr 28, poz. 142 i 146)), w związku z § 10 ust. 2 pkt 2 lit. b rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dn. 14 lutego 2008 r. (Dz. U. Nr 38 poz. 220 z późn. zm.) uchwała się, co następuje:

§ .1 Zatwierdza się Plan Odnowy Miejscowości Wyliny - Ruś, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ .2 Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady Miejskiej
Witold Moczydłowski

Załącznik do uchwały Nr III/9/10
Rady Miejskiej w Szepietowie
z dnia 29 grudnia 2010 r.

Plan odnowy miejscowości Wyliny - Ruś

na lata 2010-2017

Szepietowo 2010

Spis Treści

I. Charakterystyka miejscowości, w której będzie realizowana operacja.

1. Położenie miejscowości, przynależność administracyjna, powierzchni i liczba ludności
2. Historia miejscowości
3. Struktura przestrzenna miejscowości

II. Inwentaryzacja zasobów służących odnowie miejscowości.

1. Rolnictwo
2. Infrastruktura społeczna i techniczna
3. Środowisko kulturowe

III. Odnowa miejscowości – ocena mocnych i słabych stron miejscowości.

1. Przesłanki opracowania planu odnowy miejscowości
2. Kierunki odnowy
3. Analiza SWOT

IV. Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej 7 lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości, w kolejności wynikającej z przyjętych priorytetów rozwoju miejscowości z podaniem szacunkowych kosztów realizacji.

V. Opis i charakterystyka obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych, ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.

VI. Wdrożenie i monitorowanie planu.

I. Charakterystyka miejscowości, w której będzie realizowana operacja.

1. Położenie miejscowości, przynależność administracyjna, powierzchnia i liczba ludności.

Kraj - Polska

Województwo - Podlaskie

Powiat - Wysokomazowiecki

Gmina - Szepietowo

Miejscowość – Wyliny - Ruś

Położenie miejscowości w Gminie Szepietowo pokazuje poniższa mapa:

Mapa zaznaczenie Wyliny Ruś

2. Historia miejscowości.

Pierwsza wzmianka o Wylinach Rusi położonych w parafii wyszonkowskiej pojawia się w 1581r, kiedy to właścicielami dóbr ziemskich byli synowie Jana Mikołaja Bełdowskiego. Późniejszym właścicielem dóbr ziemskich pod nazwą- „Wyszonki Wyliny Ruś był Paweł Karol Hryniewicki, który w latach 1671-1691 był skarbnikiem ziemi bielskiej. Miał on w Wylinach 41 poddanych. Wojna północna w 1704r zmusiła okoliczną szlachtę do ukrywania swojego dobytku w Wylinowskich lasach. Od 1728r dobra Wylin stały się dożywotnią posesją Józefa Ogonowskiego.

W drugiej połowie XVIII wieku dobra Wyliny (tak zwano ten majątek) znalazły się w ręku Józefa Kajetana Ossolińskiego (1758-1834), wielkiego możnowładcy Podlasia, dziedzica Rudki (koło Brańska).

Józef Kajetan Ossoliński herbu Topór – polski hrabia,
kasztelan podlaski

Majątek Wyliny stanowił część ogromnych dóbr Ossolińskich, połączonych poprzez Mień z Rudką. Dobra Wyliny leżały w Królestwie Polskim, natomiast Rudka w Cesarstwie Rosyjskim (Mień był już po stronie cesarskiej). W 1830r Ossoliński spisał testament na mocy którego właścicielem tych dóbr został Wiktor hrabia Ossoliński. W tym czasie lasy wylińskie ciągnące się 7km z północy na południe do rzeki Mianki będącej granicą Królestwa Kongresowego z gubernią grodzieńską, a niegdyś Księstwa Warszawskiego z okręgiem białostockim należały do dóbr rudzkich

W 1832r walki powstańcze dotarły również do Wylin. Oddział partyzancki, którym dowodził Jan Kaliski stacjonował w tutejszych lasach. W poszukiwaniu żywności został rozdzielony. Część wyszła do wsi, a 10 pozostało na odkrytej części lasu. Oddział kozacki patrolujący tę okolicę spotkał się z oczekującymi. Nawiązała się walka. Zginęło 6 Kozaków i

jeden Polak. Oddział Kozacki wycofując się z pola walki zostawił ciała poległych, które po pewnym czasie rozdziobały czarne kruki. Od tego właśnie wydarzenia powstała nazwa – „Krucza Góra”. Historia ta była przekazywana z ust do ust zarówno na dworze hrabiego Ossolińskiego, jak również przez okolicznych mieszkańców, tak też jest do dnia dzisiejszego.

„Krucza Góra” widok obecny

Hrabia Wiktor Ossoliński zmarł w 1860 roku bezdziejnie, a jego ogromny majątek-120ha użytków rolnych i 2000 ha lasu uległy rozproszeniu. Dobra Wylin trafiły w ręce magnackiego rodu Zamoyskich, aż do końca I. wojny światowej.

Okolice szlachecka Wyszonki na mapie Królestwa Polskiego z 1839r

Następnie został sprzedany znanej rodzinie Skarzyńskich z Łomży. W okresie międzywojennym tutejsze folwarki objął Tadeusz Skarzyński oraz jego brat Mieczysław.

Tadeusz Skarzyński

Dwór w Wylinach należący do rodziny Skarzyńskich

W okresie międzywojennym folwark dworski liczył 5 domów z 130 mieszkańcami.

W trakcie jego urzędowania istniał tartak i wybudowano nowoczesną krochmalnię, w której zatrudniono 40 robotników. Do dnia dzisiejszego zachowały się ówczesne czworaki, obecnie stanowiące mieszkania pracowników nadleśnictwa.

W dniu 2 stycznia 1919r w lesie koło wsi Wyliny Ruś zginął w niewyjaśnionych okolicznościach jeden ze współorganizatorów Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy Bronisław Wesołowski. Czołowy polski komunista tego okresu zginął podczas eskorty do Rosji delegacji Rosyjskiego Czerwonego Krzyża, której był uczestnikiem. Przybyła w grudniu 1918r z Rosji delegacja została posądzona o działalność wywrotową i wydalona z Polski.

Kamień upamiętniający miejsce w którym zginął B. Wesołowski wykonany w okresie po II wojnie światowej.

Pozostałością po I wojnie światowej są również niemieckie groby na obrzeżach wsi. Po zakończeniu wojny mogiły te były otoczone kolczastym drutem i usypanym wałem. W chwili obecnej ogrodzenia nie istnieje, ale mogiły nadal są bardzo dobrze widoczne.

Dramat II wojny światowej nie ominął również Wylin Rusi:

- W 1939r bez wyraźnego związku z działaniami wojennymi Wehrmacht spacyfikował i spalił we wrześniu trzydzieści wsi. Do najbardziej brutalnych aktów przemocy doszło właśnie w Wylinach Rusi. 12 września 1939r dokonano pacyfikacji wsi. W Wylinach było wówczas 52 gospodarstwa i około 290 mieszkańców. Niemieccy żołnierze rozstrzelali 4 jeńców ukrywających się we wsi i zorganizowano obławę na ludność cywilną. Zatrzymano 17 osób, spalono 32 domy mieszkalne i 82 budynki gospodarcze. Zrabowano i podpalono: 36 koni, 30 krów, 179 sztuk trzody chlewnej. Pacyfikacji dokonały pododdziały II dywizji zmotoryzowanej generała Badera.

Generał Paul Bader

- 13 września 1939r zamordowano polskich żołnierzy. Do dnia dzisiejszego zachowały się dwie mogiły: Tadeusza Czapłego i Józefa Teradejny.

- od 17 września 1939r rozpoczęła się we wsi okupacja sowiecka. Za tych czasów wszystkie pola rolne kazano zrabować, a pozostałości po nich zniszczyć. Zasiwy zniszczono za pomocą wyrówniarki aby mogło powstać lotnisko. Część ludności została wywieziona na Sybir, pozostali byli zmuszani do utrzymywania lotniska w czystości, aż do 1941r do przyścia wojsk niemieckich.
- W czasie trwania okupacji niemieckiej wieś rozwinęła się pod względem rolniczym. Srodzy i surowi niemieccy żołnierze dbali jednak o ludzi pracujących dla nich na roli. Wkrótce polskie oddziały partyzanckie dokonały napadu na niemieckiego zarządcę, który w okrutny sposób znęcał się nad osadnikami. Ukarano go karą chłosty. Terror niemiecki nie przeszkodził w utrzymaniu poczucia godności i przynależności do kraju. Na terenach gminy Szepietowo prowadzono tajne nauczanie. W Wylinach Rusi kształcenie prowadził nauczyciel Bonik, a także nauczyciel o pseudonimie „Janusz”.
- Na terenach Wylin w roku 1941 działała rosyjska partyzantka składająca się z 18 żołnierzy. Zostali oni zlikwidowani przez polską partyzantkę na czele której stał Huzar.

W wylinijskim lesie do dnia dzisiejszego można znaleźć okopy i magazyny ze znajdującą się tam wykorzystywaną w czasie wojny amunicją- pozostałością po froncie. Mimo wartości historycznej, miejsca te stanowią duże zagrożenie dla miejscowej ludności. W 1948 i osiem lat później w 1956r zginęło pięciu młodych chłopców przeszukujących te tereny.

Po zakończeniu działań wojennych jesienią 1944r został spalony pałac, pola wylini-
skie zostały rozparcelowane, a lasy zrabowane przez pogorzalców i innych ludzi z sąsiednich
wsi. Z chwilą przyścia pierwszych oddziałów Armii Czerwonej i Wojsk Polskich po prawie
pięcioletniej okupacji niemieckiej postanowiono zorganizować nową szkołę. Dotychczasowy
budynek uległ całkowitemu zniszczeniu na skutek pożaru wsi spowodowanego przez ustępu-
jące oddziały armii niemieckiej. spłonęła szkoła wraz z całym wyposażeniem. W 1945 roku
zorganizowano cztery oddziały szkoły tzw. powszechnej, a na jej kierownika wybrano pana
Miętko.

Pierwsi uczniowie szkoły powszechnej .

Pierwsi uczniowie przed budynkiem szkoły powszechnej.

W latach 1947-48 przeprowadzono reformę rolną w wyniku, której pracownicy dworu otrzymali po 5 h ziemi należącej do dziedzica Skarzyńskiego i ½ h łąki.

W roku 1949 rozpoczęto budowę spółdzielni produkcyjnej. Wybudowano 16 jednokondygnacyjnych domów, według wspaniałych planów budowy komunizmu. Na rodzinę każdego kołchoźnika przypadało 64 m kw. mieszkania i 49 arów działki. Oczywiście żadnego nie wykończono, materiału zabrakło. W latach 50-tych rozpoczęła się działalność spółdzielni produkcyjnej. Przewodniczącym został pan Józef Puławski. W zarządzie zasiadali: Józef Szymoniak i Aleksander Litewiak (księgowy). Większość pracowników spółdzielni produkcyjnej wcześniej pracowała u dziedzica Skarzyńskiego. Lasy do niego należące przejęło państwo. Działalność kołchozu trwała tylko kilka lat. Po jego upadku mieszkańcy przejęli mieszkania i ziemie w ręce prywatne.

Budynki spółdzielni produkcyjnej.

W tej wspaniałej kolchozowej oborze miały mieszkać kolchozowe zwierzaki. Oborę wykorzystywano na magazyn nawozów sztucznych.

Jeden z kolchozowych domków wykorzystywany obecnie jako letnia rezydencja.

W grudniu 1950r do akcji w rejonie lasów należących do Wylin Rusi weszły oddziały II i X Pułku KBW (*Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego – specjalna formacja wojskowa wchodząca w skład Sił Zbrojnych PRL, powołana do likwidacji reakcyjnego i antypolskiego podziemia zbrojnego, występującego przeciwko ludowemu państwu w latach walki o utrwalenie władzy ludowej*)

Kapitan Kazimierz Kamiński „Huzar” przejął dowództwo nad pozostałymi jeszcze na wolności żołnierzami VI Brygady Wileńskiej. Zorganizował ich, tworząc nowy oddział składający się początkowo z czterech, a następnie trzech patroli.

Kadry oddziału "Huzara"

Na początku lat 50-tych wciąż widoczny był brak wymiernych efektów dotychczasowych operacji przeciwko patrolom Kazimierza Kamińskiego. Skłoniło dowództwo KBW i MBP do zorganizowania nowej operacji o kryptonimie "Narew", w skład której weszło 7 batalionów KBW. Tylko w ciągu listopada 1951 r. przeprowadziły one 6 wielkich, zmasowanych operacji przeciw oddziałowi "Huzara"

30 maja 1951 r w miejscowości Żochy Nowe okrążony został patrol Eugeniusza Tymińskiego "Rysia".

E. Tymiński „Ryś”

Patrol został całkowicie rozbity. W nierównej walce polegli plut. E. Tymiński – „Ryś”, T. Porowski „Boberek”, K. Radziszewski- „Marynarz” i A. Żochowski – „Mars”. Przez pierścień okrążenia udało się przebić tylko rannemu sierż. Stanisławowi Gontarczukowi – „Rekinowi”. Nie był to jednak koniec pościgu i walki. Do akcji wkroczyła bowiem następna kompania KBW pod dowództwem por. Cygana, która wykorzystując psy, tropiła dalej uciekającego partyzanta. Zwiadowcy KBW zauważyli go w końcu w lesie pod folwarkiem w Wylinach-Rusi. Doszło wówczas do kolejnego starcia, w efekcie którego zginął żołnierz KBW nazwiskiem Kruk. Sierż. "Rekin" zdołał ująć i tym razem, lecz wkrótce został ponownie osaczony w ogrodach pobliskiego majątku. W trakcie strzelaniny, jaka się wówczas wywiązała, Stanisław Gontarczuk "Rekin" został śmiertelnie ranny.

- W 1957 r. nastąpiła elektryfikacja wsi.
- W sierpniu 1960r przestała istnieć założona przez Tadeusza Skarzyńskiego- krochmalnia. Została rozrabowana najpierw przez Niemców, a później przez Polaków.

Obecnie wieś dzieli się na część starą istniejąca od początku i nową- tzw. budową (kołchoz) powstałą po II wojnie światowej.

Do dnia dzisiejszego zachowały się następujące obiekty zabytkowe:

- spichlerz drewniany z roku 1865 – przeniesiony i przebudowany

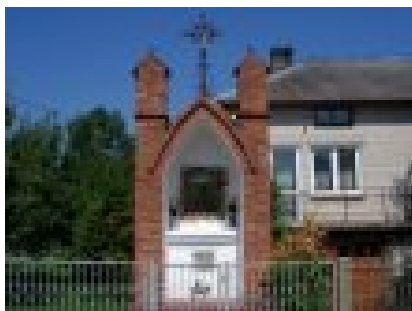
- pozostałości zespołu dworskiego z początku XX w.
- czworak murowany z początku XX w.

- powozownia murowana, początek XX w.
- aleja świerkowa z I połowy XX w.
- zagroda:
  - dom drewniany
  - chlew drewniany
- dwie mogiły żołnierskie z krzyżami betonowymi z września 1939 r.

- kapliczka murowana Matki Boskiej Częstochowskiej z roku 1932

3. Struktura przestrzenna miejscowości.

Miejscowość jest usytuowana przy drodze krajowej Nr 66, która kiedyś oznakowana była jako droga do Białowieży. Obecnie jest oznakowana jako droga do Bielska Podlaskiego, na trasie łączącej Zambrów z granicą z Białorusią w Połowcach. W zabudowie dominują budynki charakterystyczne dla indywidualnych gospodarstw rolnych. Wieś dzieli się na

starszą część oraz nowszą, wybudowaną po II wojnie światowej, zwaną potocznie Budowa (miał to być kolchoz). W części starszej obserwuje się narastające zjawisko renowacji i remontów starych domków, chałup wiejskich przez ludność pochodzącą z miasta.

Powierzchnia miejscowości (obrotu geodezyjnego Wyliny Ruś) wynosi 16,4 km². Według danych na dzień 01.01.2010 r. miejscowość liczy 214 mieszkańców i jest drugą pod względem liczby ludności miejscowością w gminie Szepietowo. Liczbę ludności na tle innych miejscowości gminy przedstawia poniższa tabela:

Liczba ludności w gminie Szepietowo, z podziałem na miejscowości w latach 2000 - 2009.

Nazwa wsi	2000 r.	2002 r.	2003 r.	2004 r.	2006 r.	2007 r.	2008 r.	2009 r.
Dąbrowa – Bybytki	56	54	57	60	63	59	61	59
Dąbrowa – Dołęgi	120	119	125	126	126	126	127	125
Dąbrowa – Gogole	64	66	66	63	61	60	60	59
Dąbrowa – Kaski	77	75	73	73	74	81	82	82
Dąbrowa – Łazy	189	196	196	195	196	182	179	178
Dąbrowa – Moczydły	177	181	180	175	172	170	167	167
Dąbrowa – Tworki	34	37	37	37	36	35	35	34
Dąbrowa – Wilki	111	111	107	107	104	108	97	95
Dąbrowa – Zabłotne	84	83	78	78	76	83	90	89
Dąbrówka – Kościelna	353	348	344	353	356	368	374	377
Jabłoń – Kikolskie	54	53	57	58	55	57	59	56
Jabłoń – Samsony	76	80	83	75	75	75	77	73
Kamień – Rupie	74	72	68	66	64	61	63	62
Moczydły – Jakubowięta	85	85	85	81	80	73	69	67
Moczydły – Stanisławowięta	74	74	73	72	68	67	63	62
Nowe Gierałty	98	100	103	101	98	97	98	99
Nowe Szepietowo Podleśne	48	47	50	50	51	53	50	52
Nowe Warele	158	156	155	156	152	153	152	148
Nowe Zalesie	124	125	122	122	118	120	118	123
Plewki	65	68	68	71	67	66	66	67
Pułazie – Swierże	220	225	218	218	217	203	197	195
Pułazie – Wojdyły	16	16	16	17	17	17	17	17
Stary Kamień	124	125	122	119	119	116	117	114
Stawiereje - Michałowięta	51	51	50	49	50	49	49	48
Stawiereje - Podleśne	47	47	44	45	45	47	44	44
Szepietowo	2284	2268	2325	2321	2321	2345	2335	2334
Szepietowo – Janówka	117	120	114	118	120	122	126	124
Szepietowo – Podleśne	77	78	79	79	78	82	84	84
Szepietowo – Wawrzyńce	512	508	489	498	476	470	470	468
Szepietowo - Żaki	104	104	106	104	105	91	92	92
Szymbory – Andrzejowięta	97	93	95	92	94	92	92	94
Szymbory – Jakubowięta	50	49	48	50	48	44	45	47
Szymbory – Włodki	70	69	64	66	65	63	63	63
Średnica – Jakubowięta	86	86	74	71	69	63	65	64

Średnica – Maćkowięta	180	180	185	186	184	174	172	167
Średnica – Pawłowięta	155	155	152	151	149	151	147	145
Warele – Filipowicze	92	94	94	93	90	90	89	86
Włosty – Olszanka	114	112	108	107	108	111	115	113
Wojny – Izdebnik	82	80	79	79	85	86	83	82
Wojny – Krupy	51	46	45	47	45	45	44	43
Wojny – Piecki	102	102	99	95	100	98	98	97
Wojny – Pietrasze	126	119	124	120	118	116	117	112
Wojny – Pogorzel	217	214	207	205	205	205	203	197
Wojny – Szuby	282	287	287	280	274	279	278	270
Włościańskie								
Wojny – Szuby Szlacheckie	102	102	98	91	87	87	87	87
Wojny – Wawrzyńce	67	66	66	64	66	64	65	63
Wyliny – Ruś	232	233	231	226	228	229	218	214
Wyszonki - Posele	54	52	52	54	53	52	53	49

Źródło: dane UM w Szepietowie.

W Wylinach Rusi znajdują się:

- Sześcioklasowa szkoła podstawowa

- Remiza ochotniczej straży pożarnej wraz ze sklepem spożywczo-przemysłowym

- Nadleśnictwo w Rudce Leśniczówka w Wylinach -Rusi

II. Inwentaryzacja zasobów służących odnowie miejscowości.

1. Zasoby przyrodnicze

Teren sołectwa Wyliny-Ruś posiada bardzo bogate jak na warunki gminy Szepietowo zasoby przyrodnicze. W ograniczeniu sołectwa znajduje się jeden z największych kompleksów leśnych w regionie. Przez tereny należące do ograniczenia sołectwa przepływa rzeka Mianka, która wraz z otaczającymi terenami tworzy ciekawy kompleks przyrodniczo-turystyczny.

Granica Gminy Szepietowo – rz. Mianka, Wyliny Ruś

Kompleks leśny w Wylinach - Rusi

Flora i fauna

Kompleks leśny w sąsiedztwie miejscowości Wyliny Ruś jest w większości administrowany przez Nadleśnictwo Rudka (leśnictwo Wyliny-1130,49 ha) w połączeniu z lasami prywatnymi z terenu gminy Szepietowo (138,61 ha) oraz sąsiadującej gminy Klukowo(220,64 ha) posiada łączną powierzchnię leśną ok. 1500 ha. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna a w następnej kolejności dąb, olsza i świerk. Przeważającym siedliskiem na tym terenie jest bór mieszany świeży oraz las mieszany świeży ponadto występują drzewostany na siedliskach grądowych a także w obniżeniach terenu siedliska olsowe i lęgowe.

W nadleśnictwie przeważają drzewostany cztero- i więcej gatunkowe (37,7%). Niewiele mniejszą powierzchnię zajmują drzewostany trzygatunkowe (29,6%) i dwugatunkowe (23,7)%. Najmniej liczniejszą grupę stanowią drzewostany jednogatunkowe (9%). Wszystkie drzewostany charakteryzują dobrymi proporcjami liczby gatunków drzew. Każda z wyróżnionych kategorii (jedno-, dwu, trzy- i więcej gatunkowych) zajmuje mniej więcej tą samą powierzchnię w każdej grupie wiekowej, co świadczy o trwałym różnicowaniu się składów gatunkowych drzewostanów w trakcie prowadzonych cięć rębnych.

Oto opis niektórych siedlisk leśnych występujących na tym terenie:

Grąd miodownikowy *Melitti-Carpinetum*

W drzewostanie dominuje dąb szypułkowy z dość znaczną domieszką sosny, rzadziej graba i lipy. W warstwie krzewów występuje licznie leszczyna z domieszką wiciokrzewu *Lonicera xylosteum*, trzmieliny brodawkowej *Evonymus verrucosa*, kruszyny *Frangula alnus*, rzadziej kaliny *Viburnum opulus*, jarzębiny i jałowca. W warstwie ziół obok pospolitych gatunków, jak zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, przylaszczka pospolita *Hepatica nobilis*, trzcinnik leśny *Calamagrostis arundinacea*, borówka czarna *Vaccinium myrtillus*, groszek wiosenny *Lathyrus vernus*, konwalia majowa *Convallaria maialis*, występują ciepłolubne: miodownik melisowaty *Melittis melissophyllum*, czyścica storzyszek *Calamintha Vulgaris*, kokoryczka wonna *Polygnum odoratum*, dzwonek brzoskwini listny *Campanula persicifolia* i kilka innych. Spotyka się tu też rośliny podlegające ochronie gatunkowej: lilia złoto głów *Lilium martagon*, naparstnicę zwyczajną *Digitalis grandiflora* i wawrzynek wilczyko *Daphne mezereum*.

Grąd Tilio-Carpinetum

Drzewostan złożony z dębu z domieszką graba, sosny rzadziej lipy. W runie głównymi składnikami są: wiosną-zawilec gajowy, latem-gwiezdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea* i gajowiec żółty *Galeobdolon Lutaum*. Miejscami występuje turzyca orzęsiona *Carex Pilosa*.

Łęg olszowy Circaeo-alnetum

Drzewostan złożony głównie z olszy. Warstwę krzewów tworzą głównie czermcha *Padus avium* i porzeczki :czarna *Ribes nigrum* i czerwona *R. Schlechtendalii*. W bujnie rozwiniętej warstwie runa głównymi gatunkami są pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*, niecierpek pospolity *Impatiens nolit-angere*, ostrożeń warzywny *Cirsium oleraceum*, podagrycznik pospolity *Aegopodium pdegraria*, kuklik zwisły *Geum riale*, kostrzew olbrzymia *Festuca gigantea*, śledzienica skrętolistna *Chrysosplenium alternifolium* i inne.

Ols Carici elongatae-Alnetum

Drzewostan złożony z olszy z niewielką domieszką brzozy. W runie występują turzyce-błotna *Carex acutiformis*, długowłosa *C. elongata*, wietlica samicza *Athyrium flix-femina*, przytulia błotna *Galium Palustre*, knieć błotna(kaczeniec) *Caltha palustris*, kosaciec żółty *Iris pseudoacorus*, niezapominajka błotna *Myosotis palustris* i inne.

Bór mieszany Pino-Quercetum

Drzewostan złożony z dębu szypułkowego i sosny z dość ubogim runem, w którym głównymi gatunkami są borówka czarna, trzcinnik leśny, konwalijka dwulistna *Majanthemum bifolium*, konwalia majowa i inne. Spotyka się tu również gatunki podlegające ochronie: podkolan biały *Plantanthera biforia* i pomocnik baldaszkowaty *Chimaphila umbelata*.

Spośród zwierząt występują w otaczających lasach sarny, dziki, wiewiórki, zające oraz szereg drobnych ssaków. Okresowo pojawiają się też jelenie i łosie. Dość bogata jest również ornitofauna(np. bocian czarny).

Lasy HCVF (z ang.: *High Conservation Values Forests* - lasy o szczególnych wartościach przyrodniczych) wyznaczone są w oparciu o kryteria certyfikacji *FSC*:

- lasy wodochronne

Lasy wodochronne w głównej mierze mają za zadanie utrzymanie i zwiększanie zdolności retencyjnej gleb leśnych, oczyszczanie wody, zasilanie zbiorników wód

podziemnych, ochronę cieków i zbiorników wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniem i zamulaniem oraz pełnienie funkcji regulatora powierzchniowego i glebowego spływu wody. Są też regulatorem wilgotności gleb terenów przyległych i położonych w niższej części zlewni oraz wilgotności powietrza i użytecznego obiegu wody w przyrodzie.

- łągi olszowe, olszowo-jesionowe, jesionowe
- grąd subkontynentalny
- ostoja bociana czarnego
- ostoja bobra europejskiego
- mogiły żołnierskie z okresu II Wojny Światowej

Ponadto w ramach programu Natura 2000 na terenie lasów leśnictwa Wyliny wyodrębniono siedliska oraz gatunki zwierząt objęte ochroną Natura 2000.

Siedliska przyrodnicze Natura 2000:

- łągi olszowe, olszowo-jesionowe i jesionowe
- grąd subkontynentalny
- łąka świeża

Gatunki zwierząt:

- bóbr europejski (*Castor fiber*)

Środowisko

Środowiskiem bobra są zarówno jego nory i żeremia, jak i tworzone przez niego stawy i rozlewiska, a wreszcie zbiorniki i ciek wodne wraz z ich strefą przybrzeżną. Podobnie jak

wiele gryzoni, bobry budują skomplikowane gniazda i nory oraz magazynują pokarm na użytek zimowy. Zdolność ścinania drzew przez bobry jest wyjątkowa w świecie zwierząt. Pozwala im ona na budowanie z drewna i błota domków otoczonych otwartą wodą oraz na wznoszenie wodoszczelnych tam nawet na wartko płynących strumieniach. Sprawia to, że bóbr jest ważnym regulatorem ekosystemów wodnych i lądowych. Jego wpływ sięga znacznie dalej, niż wyznaczają to jego wymagania, co do zajmowanej przestrzeni i pobieranego pokarmu. Bobry występują powszechnie na dużych rzekach, zalewach i dużych jeziorach o względnie stałym poziomie wody, na strumieniach, dopływach i małych ciekach o przepływie pozwalającym na spiętrzanie wody. Na strumieniach górskich o znacznym spadku i kamienistym lub skalnym dnie destrukcyjny wpływ wód powodziowych powoduje, że zagęszczenie bobrów jest niskie. Bobry preferują nizinny krajobraz żyznych dolin o obfitym pokarmie zimowym. W takich środowiskach osiągają optymalne zagęszczenia populacji. Dobrze prosperują na niewielkich bagienkach, torfowiskach i w obniżeniach terenowych, gdy dostępna jest osika i wierzby. Jeśli nie są niepokojone, mogą bytować w pobliżu ludzi. Poza wilkiem i rysiem dorosłe bobry nie mają wrogów naturalnych wśród rodzimych drapieżników. Drobne drapieżniki zabijają tylko małe bobrzyki pozbawione opieki dorosłych. Problem mogą stanowić wałęsające się psy, ponadto lis, wydra, kuny lub jenoty, a spośród ptaków drapieżnych - rybołów i puchacz.

Status ekologiczny

Obecnie gatunek rozpowszechniony na terenie niemal całego kraju, w niektórych rejonach kraju populacja wskazuje objawy przegęszczenia.

Potencjalne zagrożenia

Polska populacja bobrów nie jest zagrożona w swym istnieniu. Pewne zagrożenie stanowi kłusownictwo występujące w Polsce i w innych krajach. Ponadto ludzie zabijają bobry wyrządzające szkody, podpalają ich żeremia i rozbierają tamy. Bobry padają ofiarami wypadków. Są rozjeżdżane na szosach i torach kolejowych. Wysoki stan wody może także powodować upadki bobrów. Straty zimowe wynikają głównie z uwięzienia pod lodem. Sporadycznie zdarza się zabicie bobra przez padające, ścięte drzewo. W warunkach dużego zagęszczenia populacji upadki mogą być rezultatem walk o terytorium. Przyczynami ograniczania liczebności bobrów są ponadto: wyrąb lasów i ubożenie bazy pokarmowej bobrów, osuszanie bagien, rabunkowa gospodarka wodna i inne formy antropogenicznej degradacji stanowisk bobrowych, intensyfikacja gospodarki rolnej i rybackiej, a także

nasilenie turystyki wodnej, a w konsekwencji płoszenie i nękanie bobrów. Zdarzają się również przypadki chwytania bobrów w sieci rybackie.

- bocian czarny (*Ciconia nigra*)

Zagrożenia

Pod warunkiem utrzymania i konsekwentnego egzekwowania ochrony strefowej oraz należytego uwodnienia siedlisk lęgowych gatunek nie jest w Polsce zagrożony.

Według prowadzonego na terenie leśnictwa wykazu chronionych i rzadkich roślin na terenie l-ctwa stwierdzono występowanie takich roślin jak:

- Barwinek pospolity *Vinca minor*
- Lilia złotogłów *Lilium Martagon*

- Pierwiosnek lekarski *Primula Eris*
- Widłak jałowcowaty *Lycopodium annotinum*

- Widłak spłaszczony *Lycopodium complanatum*

- Bluszcz pospolity *Hedera helix*
- Turówka leśna *Hierohloe Australis*

- Pomocnik baldaszkowaty *Chimaphilla umbellata*

2. Rolnictwo.

Rejon wsi Wyliny Ruś otaczają dobre, żyzne gleby stąd główną działalnością mieszkańców miejscowości jest rolnictwo, charakteryzujące się wysokim poziomem produkcji rolnej. Mieszkańcy od dawna znani są z pracowitości, przywiązania do ziemi, dobrych rezultatów osiągniętych w działalności rolniczej. Obecnie cała Gmina Szepietowo, w tym rejon wsi Wyliny- Ruś jest dużym dostawcą mleka do największej w Polsce Spółdzielni Mleczarskiej „Mlekovita” w Wysokim Mazowieckiem. Bliskość tego przedsiębiorstwa stanowi ważny czynnik dla rozwoju rolnictwa na tym obszarze, gdyż rozwiązuje problem zbytu surowców wytworzonych przez rolników. Dobra organizacja skupu mleka sprawia, że wiele gospodarstw zaczyna specjalizować się w hodowli bydła mlecznego. Trend ten dotyczy także miejscowości Wyliny - Ruś, która jest jednym z ważniejszych miejsc tego typu hodowli na terenie gminy.

1. Infrastruktura techniczna i społeczna.

W miejscowości znajdują się instytucje zapewniające mieszkańcom szereg niezbędnych usług. Są to:

- Szkoła Podstawowa,
- jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej,
- przystanek autobusowy ,
- sklep spożywczy.

Wszystkie gospodarstwa domowe posiadają podłączenie do sieci wodociągowej oraz elektrycznej. Odbiór ścieków sanitarnych oparty jest o przydomowe zbiorniki (tzw. szamba). W 2011 roku planowana jest budowa przydomowych oczyszczalni ścieków. Gospodarstwa domowe objęte są zorganizowanym systemem segregacji i wywózki odpadów stałych.

W miejscowości znajduje się przystanek PKS. Ponadto, jak już wcześniej wspomniano, miejscowość jest położona przy drodze krajowej nr 66. Dobre połączenie komunikacyjne sprawia, że mieszkańcy miejscowości Wyliny- Ruś mają łatwy dojazd do oddalonego o ok.10km Szepietowa, będącego ośrodkiem administracyjnym Gminy, gdzie znajduje się szereg instytucji obsługujących mieszkańców (urząd gminy, poczta, Gminny Ośrodek Kultury, bank, apteka, ośrodek zdrowia itp.).

3. Środowisko kulturowe.

Ośrodkiem życia kulturowego we wsi jest miejscowa Szkoła Podstawowa. Budowę szkoły rozpoczęto w 1938r z inicjatywy mieszkańców wsi i wydatnej pomocy ówczesnego właściciela folwarku Tadeusza Skarzyńskiego, który to ofiarował plac, cegłę i drewno na budowę całego budynku. Wybuch wojny w 1939roku przerwał prace budowlane. W czasie trwania wojny w Wylinach Rusi nie zaniechano nauczania dzieci. Prowadzono w domach tajne nauczanie. Zajęcia prowadzili nauczyciel Bonik i nauczyciel o pseudonimie „Janusz”.

Z chwilą przyjścia Armii Czerwonej i Wojsk Polskich po prawie 5letniej okupacji niemieckiej postanowiono powrócić do planów budowy szkoły. Zorganizowano 4 oddziały tzw. szkoły powszechnej, a jej kierownikiem został pan Miętko. Wynajęto niewielkie pomieszczenie w wiejskiej izbie, a naukę prowadzono wg programów z 1939roku Korzystano również ze starych przedwojennych podręczników, a nierzadko uczono się z książek do

nabożeństwa. W trosce o oświatę niemałą rolę odegrali rodzice. Opłacali, w naturze (najczęściej zbożem) lokal, który wynajmowała szkoła jak również wypłatę nauczycielom, urząd gminny dopiero był w trakcie organizacji. Z inicjatywy rodziców w 1945/46 powstała koncepcja dokończenia czynem społecznym budynku szkolnego. Początek roku szkolnego 1947/48 przyniósł wzrost stopnia organizacyjnego szkoły. Pracowało dwóch nauczycieli i zorganizowano sześć klas w dwóch wynajętych izbach lekcyjnych. Rodzice dobrowolnie ofiarowali materiał na ławki szkolne. W 1947r powstał Społeczny Komitet Odbudowy Szkoły w Wylinach Rusi, który natychmiast podjął działania o zdobycie potrzebnych funduszy. Władze gminne przeznaczyły pomoc finansową w kwocie 800000zł. Z własnych funduszy opłacono i uzyskano kosztorys i plan budowy. W roku szkolnym 1948/49 ze względu na trudne warunki lokalowe część uczniów ze wsi Warele Nowe odeszła do innej placówki i tym samym obniżył się stopień organizacyjny szkoły. Pozostało tylko 5 oddziałów. Następny rok szkolny przyniósł wzrost liczby dzieci- 110 uczniów uczęszczało do klas I-VI, ale warunki nauki w wynajętych izbach nadal były ciężkie. Nowy sprzęt szkolny: ławki, stoliki, biurka i pomoce dydaktyczne złożono w baraku do czasu ukończenia budowy szkoły. W styczniu 1951 roku doszedł kolejny (trzeci) nauczyciel, a w roku szkolnym 1952/53 zorganizowano klasę VII. Kolejnym nauczycielem, tym razem wykwalifikowanym- absolwent Liceum Pedagogicznego był Czesław Tomczuk.

9 listopada 1952r budynek szkoły został wykończony i miało miejsce uroczyste jego otwarcie.

Uroczystości otwarcia dokonał Przewodniczący Powiatowej Rady Narodowej w Wysokiem Mazowieckiem ob. Strzałkowski.

W końcu czerwca 1953r szkołę opuścili pierwsi absolwenci. Było ich dziesięcioro. Rok szkolny 1955/56 przyniósł zmiany kadrowe. Kierownictwo objął Eugeniusz Brzozowski,

wzrosła liczba uczniów, nie było klas łączonych, sprowadzono wiele pomocy naukowych, środków audiowizualnych, wzmocniła się baza materiałowa szkoły. Wybudowano dodatkowo budynek gospodarczy, posadzono drzewa, utworzono sad i ogród, a przede wszystkim ogrodzenie całej posesji. Podłączono budynek do sieci radiofonicznej. Pod koniec lat 50 tych nauczyciele podjęli naukę na zaocznych studiach wyższych. Od 1964 roku datują się kolejne zmiany, przybywa nauczycieli i uczniów. Zaczęły pojawiać się braki lokalowe wprowadzono więc zmianowość zajęć lekcyjnych. W roku szkolnym 1966/67 liczba dzieci wzrosła do 121. W tym czasie wytyczne Ministra Oświaty zalecały powstanie klasy 8 jako kończącej szkołę podstawową. Mimo nowego budynku szkoły w dalszym ciągu brakowało sal lekcyjnych, w związku z tym zajęcia odbywały się ponownie w wynajętych lokalach. Największa liczba uczniów była w roku szkolnym 1978/79 i wynosiła 124. Gwałtowny spadek liczby dzieci nastąpił w następnym roku szkolnym 1979/80 po odejściu ze szkoły ze względu na trudne warunki lokalowe uczniów ze wsi Warele Nowe. Po odejściu dużej grupy dzieci zaczęto zastanawiać się nad sposobem modernizacji placówki. Dokonano tego w latach 1987-89 poprzez dobudowanie skrzydła, w którym znajdują się: pokój nauczycielski, biblioteka, sklepik uczniowski, łazienki, a na piętrze budynki dwa mieszkania służbowe. 5 listopada 1988 r odbyło się uroczyste otwarcie dobudowanej części szkoły.

Szkoła Podstawowa w Wylinach - Rusi

W chwili obecnej placówka jest najmniejszą szkołą w gminie Szepietowo. Uczniowie i mieszkańcy ściśle współpracują ze sobą. Organizowane są uroczystości szkolne na których spotykają się nie tylko rodzice uczniów, ale też pozostali mieszkańcy wsi. Środowisk ściśle integruje się ze sobą współorganizując:

- wigilię szkolną połączoną z jasełkami

- spotkanie wielkanocne

- coroczne święto rodziny

- spotkania z Ochotniczą Strażą Pożarną w Wylinach Rusi

- uroczyste apele

III. Odnowa miejscowości – ocena mocnych i słabych stron miejscowości.

1. Przesłanki opracowania planu odnowy miejscowości.

Realizacja zadań w ramach Planu Odnowy Miejscowości Wyliny Ruś przyczyni się do polepszenia wizerunku miejscowości, podniesienia poziomu życia lokalnej społeczności, rozwoju społeczno-kulturowego oraz pobudzenia aktywności sportowo-rekreacyjnej. Ma służyć głównie integracji społeczności lokalnej i wzrostowi lokalnego patriotyzmu, rozwojowi organizacji społecznych, jak i zmniejszeniu problemów w sferze patologii społecznych.

2. Kierunki odnowy.

Kierunki odnowy i rozwoju miejscowości są związane z rolnictwem i otoczeniem rolnictwa. Istotnym elementem powinno stać się wzmocnienie ekonomiczne podmiotów rolnych jak i pozarolniczych. Polepszanie kondycji sektora rolnego powiązane powinno być z systemem dopłat bezpośrednich dla rolników pochodzących z funduszy Unii Europejskiej.

Poza rolnictwem główny nacisk w kierunkowaniu rozwoju zostanie położony na działania mające na celu rozwój społeczno – kulturalny miejscowości, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży. Należy skupić się na poprawie jakości życia mieszkańców, uwypukleniu walorów krajobrazowych i historycznych miejscowości i okolic. Za istotny kierunek rozwoju należy też uznać działania związane z poprawą lokalnej infrastruktury.

W związku z powyższym zasadnym będzie fakt ukierunkowania planu odnowy miejscowości pod kątem urządzenia terenu rekreacyjno-sportowego.

3. Analiza SWOT.

Mocne strony	Słabe strony
Korzystne położenie pod względem komunikacyjnym	Migracja i emigracja młodych ludzi do miast i za granicę.
Wysoka estetyka terenu, las, otoczenie szkoły, ogródki przydomowe	Brak miejsc parkingowych, Brak placów zabaw dla dzieci
Możliwość agroturystyki,	Brak miejsc nadających się do kąpeli
Możliwość działalności prozdrowotnej, sportowej	Brak obiektów sportowych z przeznaczeniem na krzewienie kultury fizycznej i rozwijanie zainteresowań sportowych i rekreacyjnych
Rozbudowany budynek OSP	Brak remontu wewnętrznego remizy OSP
Istnienie złóż żwiru kategorii B1	Nie wykorzystany potencjał w zakresie zagospodarowania terenu pod względem turystycznym (strzeżone kąpielisko, domki campingowe, mała gastronomia)
Aktywna postawa mieszkańców	Bezrobocie (również w rolnictwie)
Silne poczucie lokalnej tożsamości	Brak bazy sportowo-rekreacyjnej, świetlicy
Żyzne gleby i wysoka jakość produkcji rolnej	Część zabudowań posiada pokrycia dachowe eternitem (azbest)
Zorganizowany system gospodarki odpadami	Brak przydomowych oczyszczalni ścieków
Dobry stan środowiska naturalnego	

Dobrze rozwinięta sieć energetyczna, telefoniczna, wodociągowa	
Szanse	Zagrożenia
Dostęp do środków z funduszy strukturalnych	Zagrożenia dla środowiska naturalnego (zagosparowanie organicznych produktów powstających przy hodowli trzody)
Promowanie miejscowości jako malowniczo położonej w obrębie kompleksu leśnego.	Migracja ludzi młodych i wykształconych
Działania władz lokalnych nakierowanie na rozwój miejscowości.	Niestabilna sytuacja w rolnictwie

IV. Opis planowanych zadań inwestycyjnych i przedsięwzięć aktywizujących społeczność lokalną w okresie co najmniej 7 lat od dnia przyjęcia planu odnowy miejscowości, w kolejności wynikającej z przyjętych priorytetów rozwoju miejscowości z podaniem szacunkowych kosztów realizacji.

1. Nazwa zadania:

Urządzenie terenów rekreacyjno-integracyjno-sportowych w miejscowości Wyliny -Ruś

Główną inwestycją planowaną w ramach działań na rzecz odnowy miejscowości Wyliny Ruś ma być

- budowa parkingu z dziewięcioma miejscami postojowymi
- budowa urządzeń sportowych w postaci boisk trawiastych do piłki siatkowej i piłki nożnej,
- budowa urządzeń rekreacyjnych w postaci :
  - 1.urządzenie miejsca na ognisko , wraz z budową wiaty,
  - 2.urządzenie placu zabaw dla dzieci (składającego się z 3 części: huśtawki, drabinki z piaskownicą ,wieża zamkowa).

Cel zadania: celem projektu jest wzrost aktywności społecznej i atrakcyjności rekreacyjno-integracyjno-sportowej miejscowości Wyliny - Ruś .

W chwili obecnej brak jest na terenie miejscowości tego typu urządzeń sportowo-rekreacyjnych. Urządzenie tego terenu przyniesie wiele korzyści. Stanie się dla członków lokalnej społeczności miejscem codziennych spotkań, rekreacji i rozwijania różnorodnych zainteresowań, miejscem, w którym mieszkańcy będą mogli prowadzić aktywną działalność kulturalną, a w szczególności działalność sportowo-rekreacyjną, gdzie będzie można urządzać uroczystości okolicznościowe (np. związanych z działalnością grup pielęgnujących lokalne tradycje).

Przeznaczenie: urządzenie terenów rekreacyjno-sportowych będzie miejscem ogólnodostępnym dla mieszkańców, z przeznaczeniem na organizowanie i prowadzenie szeroko rozumianej aktywnej działalności rekreacyjno-sportowej.

Funkcjonowanie urządzeń sportowo-rekreacyjnych będzie miało dla lokalnej społeczności duże znaczenie, wykraczające czasowo znacznie ponad formalnie wymagany przedział 7 lat. Zagospodarowany teren stanie się ważnym czynnikiem aktywnej działalności w środowisku i jednocześnie przykładem wspólnej troski samorządu i mieszkańców wsi o rozwój lokalnej kultury, kultury fizycznej i sportu zarówno dla młodzieży, jak i osób starszych umożliwiając prozdrowotny tryb życia.

Harmonogram realizacji: planuje się wykonanie prac związanych z realizacją zadania w terminach:

I etap –wykonanie placu z dojazdem do 30 listopada 2011r.

II etap –wykonanie boisk, nasadzenie placu zabaw, zadaszenia grilla, nasadzenie krzewów ozdobnych, urządzenie miejsc na ognisko do 30 listopada 2012.

Koszt całkowity   210 375,50zł brutto

z PROW   129 734,00zł brutto

V. Opis i charakterystyka obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, sprzyjających nawiązywaniu kontaktów społecznych , ze względu na ich położenie oraz cechy funkcjonalno-przestrzenne.

W Wylinach Rusi istniejąca szkoła podstawowa stanowi podstawowy czynnik integrujący lokalną społeczność, sprzyja w szczególności nawiązywaniu trwałych kontaktów społecznych poprzez wspólne obchody patriotyczne, religijne i różnego rodzaju aktywność w

dziedzinie kultury. szkoła ma w tym aspekcie zasadnicze znaczenie, zwłaszcza zważywszy na fakt, iż w miejscowości brak jest innych miejsc mogących spełniać podobną funkcję, typu kościół czy świetlica.

Duże znaczenie dla mieszkańców miejscowości ma jej bogata historia oraz opisany kompleks leśny wraz z okazami roślin i zwierząt będących pod ochroną szerzej opisanymi w rozdziale II niniejszego planu. Stanowi on swego rodzaju wyróżnik miejscowości, dzięki któremu jest ona rozpoznawalna w całym regionie. Jest on bardzo ciekawym obiektem pod względem turystycznym i rekreacyjnym, wiąże się to z możliwością nawiązywania szerokich kontaktów społecznych.

VI. Wdrażanie i monitorowanie planu.

Plan Odnowy Miejscowości Wyliny-Ruś został opracowany w oparciu o wiedzę dostępną w momencie opracowywania dokumentu. Elementem decydującym o początku wdrażania Planu jest wprowadzenie go w życie uchwałą Rady Miejskiej w Szepietowie. Wdrożenie Planu zaleca się Burmistrzowi Szepietowa.

Monitorowanie każdego przedsięwzięcia – czyli dbanie o prawidłowy jego przebieg przez cały czas jego trwania polega na systematycznym zbieraniu, zestawianiu i ocenie informacji rzeczowych i finansowych, dokonywaniu wizji lokalnych i sprawdzaniu rzeczywistego stanu realizacji zamierzonych działań oraz pośredniej – sprawozdawczej, polegającej na analizowaniu materiałów, wskaźników, statystyk.